

De relatie tussen Christus' menszijn en Godzijn

Enkele penschetsen

Raymond R. Hausoul

DE RELATIE TUSSEN CHRISTUS' MENSZIJN EN
GODZIJN

Enkele penschetsen

De relatie tussen Christus' menszijn en Godzijn

Enkele penschetsen

Versie: 20.05 (juni 2020).

Dr. Raymond R. Hausoul

© 2020 Raymond R. Hausoul

Vind de nieuwste materialen op <https://raymondhausoul.be>.

23-4877-30583

© 2020 –All rights reserved.

No part of this publication may be reproduced or be shared in any form
without permission in writing from the autor.

De relatie tussen Christus' menszijn en
Godzijn
Enkele penschetsen

Raymond R. Hausoul

Inhoudsopgave

1 Brandende vraagstukken.....	5
2 Oplossingen voor de twee-naturenleer.....	7
2.1 De monofysitisten: Eén Persoon, één natuur.....	7
2.2 De Nestorianen als diofysitisten.....	8
2.3 Het concilie van Chalcedon: Eén Persoon, twee naturen.....	8
3 De kunstmatige scheiding.....	11
3.1 De onbekende dag voor de Zoon.....	11
3.2 De kruisiging van de Messias.....	12
3.3 Conclusie.....	12
4 De discussie over de wil.....	15
4.1 De leer van de anhypostasie en enhypostasie.....	15
4.2 Het monotheletisme.....	15
4.3 Het concilie van Constantinopel.....	15
5 Vandaag: Christus mens- en Godzijn.....	17
5.1 Twee positie's over de relatie.....	17
5.2 Bijbelse opvallendheden.....	19

Over de auteur

Dr. Raymond R. Hausoul (1979) is predikant in Ieper en spreekt regelmatig in andere kerken. Als spreker en docent is hij met verschillende organisaties verbonden. Zijn academisch onderzoek richt zich op de thematiek van de nieuwe schepping, het koninkrijk van God en de vernieuwing door Gods Geest. Raymond is gehuwd met Belinda en beiden genieten van hun twee zonen, Adriël en Ilja.

<https://raymondhausoul.be>

Afkortingen van Bijbelboeken

Gn	Genesis	Js	Jesaja	Rm	Romeinen
Ex	Exodus	Jr	Jeremia	1Ko	1 Korintiërs
Lv	Leviticus	Kl	Klaagliederen	2Ko	2 Korintiërs
Nm	Numeri	Ez	Ezechiël	Gl	Galaten
Dt	Deuteronomium	Dn	Daniël	Ef	Efeze
Jz	Jozua	Hs	Hosea	Fp	Filippenzen
Re	Rechters	Jl	Joel	Ko	Kolossenzen
Rt	Rut	Am	Amos	1Ts	1 Tessalonicenzen
1Sm	1 Samuël	Ob	Obadja	2Ts	2 Tessalonicenzen
2Sm	2 Samuël	Jn	Jona	1Tm	1 Timoteüs
1Kn	1 Koningen	Mi	Micha	2Tm	2 Timoteüs
2Kn	2 Koningen	Na	Nahum	Tt	Titus
1Kr	1 Kronieken	Hk	Habakuk	Fm	Filemon
2Kr	2 Kronieken	Sf	Sefanja	Hb	Hebreeën
Ea	Ezra	Hg	Haggai	Jk	Jakobus
Ne	Nehemia	Zc	Zacharia	1Pt	1 Petrus
Es	Ester	Ml	Maleachi	2Pt	2 Petrus
Jb	Job	Mt	Matteüs	1Jh	1 Johannes
Ps	Psalmen	Mc	Marcus	2Jh	2 Johannes
Sp	Spreuken	Lc	Lucas	3Jh	3 Johannes
Pr	Prediker	Jh	Johannes	Jd	Judas
Hl	Hooglied	Hd	Handelingen	Op	Openbaring

Andere werken

Tob	Tobit	2Mak	2 Makkabeeën	Bjr	Brief van Jeremia
Jud	Judit	Wijs	Wijsheid	TDn	Daniël (Grieks)
TEs	Ester (Grieks)	Sir	Sirach	Man	Manasse
1Mak	1 Makkabeeën	Bar	Baruch		

1 | Brandende vraagstukken

Het zou onrechtvaardig zijn als we bij de bespreking van Christus niet het hete hangijzer noemen van de onderlinge relatie tussen Christus' menszijn en Godzijn. Daarvoor is de zaak waarover het gaat te belangrijk.

Al in de vroege kerk waren er heftige discussies gaande over deze vraag. Preken hadden toen dezelfde nieuws waarde als een populaire sport nu: zoals wij op maandag over voetbal praten, zo pratten mensen in het Constantinopel van de vijfde eeuw over de preken rondom dit onderwerp. Hoe was de verhouding van de godheid en mensheid in Christus? Wat moest men zich voorstellen bij het feit dat de volledige goddelijke en volledige menselijke natuur binnen Christus aanwezig was? Het goddelijk was namelijk oneindig, het menselijk eindig; het goddelijke was onsterfelijk, het menselijke sterfelijk; het goddelijke was alwetend, het menselijke beperkt-wetend; het goddelijke alomtegenwoordig, het menselijke gebonden aan ruimte en tijd.¹ Was het vandaar enkel de Mensenzoon die stierf aan het kruis, of ook God de Zoon? Kon men zich dat wel voorstellen? Of was dit een absolute paradox die niet voor mensen toegankelijk was, zoals Kierkegaard beweerde?²

Wat betekende het dat het Woord vlees werd (Jh1:14)? Gaf Jh daarmee te kennen dat het Woord werd *omgezet* in vlees of dat het *deelnam* aan het vlees? Clement van Alexandrië gaf te kennen dat bij de incarnatie het vlees niet werd 'veranderd in de natuur van de Godheid. En de onuitsprekelijke natuur van het Woord van God niet werd getransformeerd in de natuur van het vlees'.³

Los van het feit dat veel van die vragen eerder vanuit filosofische, in plaats van theologische vraagstellingen ontstonden, wilden de gelovigen meer inzicht krijgen in het wezen van Christus. Dat gebeurde met respect en vrees voor God en met een bewustzijn ervan dat niet alles theologisch in kaart gebracht kon worden door de gevallen mens. Erickson stelt vandaar niet de vraag of Christus volkomen menselijk was, maar of wij dat zijn om deze vragen te kunnen beantwoorden.⁴ Dat betekent dat hij erop wees dat we niet vanuit onze eigen natuurlijke mensheid moesten

1 W.J. Ouweneel, *De Christus van God* (Vaassen:Medema, 2007), 102.

2 S. Kierkegaard, *Philosophical Fragments* (Princeton:University, 1936), 29

3 Citeert bij G.W. Bromiley, *Historical Theology: An Introduction* (Grand Rapids:Eerdmans, 1978), 134v.

4 M.J. Erickson, *Christian Theology* (Grand Rapids:Baker Book House, 1998), 737.

proberen te vertrekken, maar vanuit de nieuwe mensheid, zoals die ons door Christus en de nieuwtestamentische gegevens wordt geopenbaard.

2 | Oplossingen voor de twee-naturenleer

Binnen de geschiedenis zijn er diverse oplossingen gepresenteerd van de twee-naturenleer. We zullen de belangrijkste daarvan hier behandelen.

2.1 De monofysitisten: Eén Persoon, één natuur

Apollinaris van Laodicea (vierde eeuw) dacht dat enkel het lichaam van Christus menselijk was, terwijl zijn ziel en geest goddelijk bleven. Daardoor was er slechts sprake van één innerlijke natuur: het Woord. Doordat Apollinaris enkel oog had voor één fysieke natuur, werd hij mono-fysitist genoemd. Christus was wel waarachtig mens, maar had geen menselijke persoonlijkheid. Die was ingenomen door het Woord (de Logos).

Deze gedachte werd afgewezen op de synode van Alexandrië (362n.Chr.). De synode vertrok vanuit 1Tm2:5: 'Want er is een God en ook een middelaar tussen God en mensen, de mens Christus Jezus'. Slechts een *volledig* mens kon als Middelaar optreden. Bij de constructie van Apollinaris had de menselijke ziel en menselijke geest geen deel aan de verlossing.

Dit argument kwam later tijdens de Reformatie opnieuw aan bod in de *Westminster Catechismus*:¹ 'Het was nodig dat de Middelaar, die God en mens zou verzoenen, zelf God en mens zou zijn, en dit in één persoon, opdat de eigen werken van elke natuur door God aanvaard zouden worden voor ons, en wij erop zouden vertrouwen, als de werken van de hele persoon.' En is eveneens te vinden in de *Nederlandse Geloofsbelijdenis*:² 'Hij heeft niet alleen de menselijke natuur aangenomen wat het lichaam betreft, maar ook een echt menselijke ziel om werkelijk mens te zijn. Want omdat de ziel evenzeer verloren was als het lichaam, moest Hij ze beide aannemen om beide te redden.

Apollinaris aanvaardde het besluit van Chalcedon maar ontkende dat Christus geen menselijk, maar enkel een Logos-‘verstand’ (Gr. *nous*) had. Maar ook dat werd afgewezen, omdat anders het menselijke ‘verstand’ (Gr.

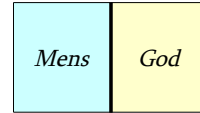
¹ *Westminster Catechismus*, antwoord 40.

² *Nederlandse Geloofsbelijdenis*, artikel 18.

nous) geen deel had aan de verlossing. Christus moest vandaar volledig menszijn.

2.2 De Nestorianen als diofysitisten

Binnen de opvolgers van de kerkvader Nestorius van Constantinopel (381-451) leek de gedachte te groeien dat Christus niet één persoonlijkheid, maar twee had. Christus had twee *physis*. We mogen de godheid en mensheid van Christus niet vermengen.¹ Gods handen zijn menselijke handen van vlees en bloed, die de melaatse aanraken en die aan het kruis met spijkers worden doorboord. Voor de anderen klonk dat naar een dubbele persoonlijkheid in Christus. Daardoor stond het tegenover het monofysitisme van Apollinaris.

Twee physis

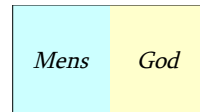
In latere gesprekken tussen beide groeperingen blijkt dat de moeilijkheid vooral te maken had door een dubbele terminologie.² Zo dachten sommigen bij *physis* aan 'persoon' en 'kwaliteit', terwijl de volgelingen van Nestorius dachten aan 'natuur' en 'substantie'. Juist dat laatst werd door de tegenstanders aangeduid als *hypostasis*. De begrippen waren niet scherp genoeg omschreven. Door die spraakverwarring kwamen beide groepen tegenover elkaar te staan, hoewel ze in het diepst van hun zegen hetzelfde bedoelden.

Twee 'hypostasis'

2.3 Het concilie van Chalcedon: Eén Persoon, twee naturen

De formule 'twee naturen, één Persoon' waren toe te schrijven aan Theodorus van Mopsuestia. Ze werden tijdens het concilie van Chalcedon (451n.Chr.) openlijk door de gelovigen ontvangen. De twee naturen van Christus waren onvermengd, onveranderd, ongedeeld en ongescheiden. De eerste twee woorden reageerden op het monofysitisme en de twee laatste woorden op de leer van de nestorianen. Het concilie beleed niet één in twee personen gescheiden of gescheurde,

Eén physis twee hypostasis

¹ A. van de Beek, *Jezus Kurios. Christologie als hart van de theologie* (Kampen:Kok, 1998), 23.

² P. Bouteneff, 'Chalcedonians and Non-Chalcedonians: Realizing Unity,' *St. Vladimir's Theological Quarterly* 42 (1998): 154.; 'PHYSIS: A Test Case in the Christian Adaptation of Greek Philosophical Terminology,' *Philosophy and Orthodoxy*, red. K.I. Boudouris (Athene:International Center for Greek Philosophy and Culture, 1994), 105-115.

maar één en dezelfde eerstgeboren Zoon, het Woord Gods. Het formuleerde haar standpunt als volgt:¹

‘Wij belijden, in navolging van de heilige vaders, allen eenstemmig dat onze Heer Jezus Christus één en dezelfde Zoon is, volmaakt in zijn Godheid en volmaakt in zijn mensheid, waarlijk God en waarlijk mens, bestaande uit een redelijke ziel en een lichaam, één van wezen met de Vader naar zijn Godheid en één van wezen met ons naar zijn mensheid, ons in alles gelijk, uitgenomen de zonde, van eeuwigheid uit de Vader gegenereerd naar zijn Godheid, maar in het laatst der dagen omwille van onze redding uit de maagd Maria, de moeder Gods, geboren naar zijn mensheid, één en dezelfde Christus, Zoon, Heer, Eniggeborene, in twee naturen, onvermengd, onveranderd, ongedeeld, ongescheiden; daarbij wordt het onderscheid tussen de naturen in generlei wijze tenietgedaan door de vereniging, maar veeleer de kenmerkende eigenschap van elke natuur bewaard en samengebracht in één persoon en één hypostase, niet alsof Christus is gescheiden of verdeeld in twee personen, maar één en dezelfde Zoon en eniggeboren God, Woord, Heer, Jezus Christus; precies zoals de profeten vanaf het begin betreffende hem hebben gesproken en onze Heer Jezus Christus ons heeft geleerd, en de geloofsbelijdenis van de vaders ons heeft doorgegeven.’

Het vraagstuk naar het hoe van de twee naturen was daarmee nog niet opgelost. Het concilie had enkel met ontkennende woorden aangegeven wat de twee naturen niet waren. Het zag zich echter niet in staat te formuleren hoe het dan wel zat. De christologie was voor hen ook geen theoretische of speculatieve aangelegenheid. Het ging om het bewaren van het mysterie van de ene Persoon van onze Heer Jezus Christus die God en mens is, God die zich openbaart in het vlees. De spanning tussen eenheid en tweehed bleef bestaan. Hoe kon de levenseenheid bestaan bij de twee naturen, zonder dat de één voor de ander moest wijken of zonder dat ze in elkaar versmolten? Het was een ‘hinken binnen de lijnen’.² En wat betekent ‘natuur’ en ‘persoon’? Omdat dat nog geenszins opgehelderd was, verklaarden veel aanwezigen na Chalcedon dat ze liever in de trant van de

1 C.C. Ryrie, *Die Bijbel Verstaan* (Bielefeld:CLV, 1999), 284.

2 C. van der Kooi, *Hinkelen binnen de lijnen: Enkele krijstrepes voor een christologie* (Kampen:Kok, 1999).

vissers zouden denken dan op de wijze van Aristoteles.¹R De formulering van Chalcedon bleef duister en voor verdeeldheid zorgen. Alleen de kerken van Rome en Byzantium aanvaardden het concilie en zijn formuleringen definitief. De Alexandrijnen bleven op afstand. Ze hadden geen moeite met wat werd gesteld, maar met wat werd afgewezen: dat Christus één natuur zou hebben gehad van God in het menselijke vlees. Zodoende hielden ze vast aan de formulering van de ene vergoddelijkte natuur (monofysitisme). In het oosten bleef tevens Syrië sceptisch tegenover het begrip van de ene persoon voor zover dat afbreuk leek te doen aan het echte mens-zijn van Jezus (nestorianisme).

Bij deze discussie moeten we de kanttekening plaatsen dat de Schrift eveneens die spanning handhaaft en een onderscheid maakt tussen Christus menszijn en godzijn, zonder deze twee van elkaar te scheiden. Binnen de theologie is er vandaar meerdere keren al op gewezen om niet te spreken van ‘twee naturen’, maar ‘twee zijden’ van Christus.² Bij het begrip ‘natuur’ loopt men immers gevaar om te denken aan twee substanties. Er zijn in Christus echter geen twee substanties. Zoals we echter ook bij de oude en nieuwe natuur van de gelovige niet denken aan twee substanties die een gespleten persoonlijkheid vormen, mogen we dat ook niet doen bij de twee naturen van Christus. In het verleden is er wel eens een voorbeeld gemaakt met een persoon die tegelijk bakker en raadslid is: het is onvermijdelijk dat zijn bakker-zijn zijn raadslid-zijn beïnvloedt en omgekeerd. Omdat hij bakker is, zal hij in de late uurtjes van de raadsvergadering niet zo helder meer zijn en omdat hij raadslid is, zal de oven ‘s morgens wel eens te laat worden aangestoken. Omdat hij bakker is, zal hij als raadslid begrip hebben voor mensen die een eigen bedrijf hebben, weten van de specifieke problemen die voor hen gelden.

1 Joseph Ratzinger, *Jezus van Nazareth. Deel II* (Tielt: Lannoo, 2011), 146.

2 Charles C. Ryrie, *Die Bibel verstehen* (Dillenburg: Christliche Verlagsgesellschaft, 1996), 287.

3 | De kunstmatige scheiding

Het is opmerkelijk dat we nergens in de Bijbel een scheiding tussen Christus' godheid en mensheid vinden, zoals die gemaakt is vanaf het concilie van Chalcedon (451n.Chr.). Nergens staat de goddelijke natuur tegenover de menselijke natuur. De woorden van onze Heiland, die in de evangeliën staan, verdelen wij niet over twee *hypostasen* of personen, want de ene en enige Christus is niet tweevoudig.¹ Als je meent dat Hij God is, dan zie je een sterveling, als je denkt dat Hij een mens is, ontmoet je Hem als uit terugkerend uit de doden, na het rijk van de dood te hebben overwonnen.² Het is net als bij de dualiteit van een elektron dat tegelijk golf én deeltje is. Hoe sterk we als mensen die scheiding tussen Christus' menselijke en goddelijke natuur willen maken blijkt al snel bij de uitleg van enkele tekstplaatsen. Laten we een paar bekijken.

3.1 De onbekende dag voor de Zoon

Mc13:32: 'Van die dag of dat uur echter weet niemand, ook de engelen in de hemel niet, ook de Zoon niet, behalve de Vader.'

Dit vers komt merkwaardig op de lezer over als hij beseft dat Christus volledig God en volledig mens is. Men neigt er dan toe om bij de Zoon enkel te denken aan Christus' mensheid, alsof die in de Bijbel losgemaakt wordt van zijn godheid.³ Die scheiding is onterecht. Nooit is de Heer alleen mens of alleen God. We mogen beide naturen niet tegen elkaar uitspelen.⁴ Juist wanneer een menselijke trek, zoals onwetendheid of gehoorzaamheid in de Bijbel benadrukt wordt, wordt de Messias soms aangeduid met een goddelijke titel (Jh5:19; 1Ko15:28; of vice versa: Mt9:6; Jh3:13; 5:27; 6:62).⁵ Vanaf zijn vleeswording spreekt of handelt de Heer Jezus nimmer alleen als God, en nimmer alleen als mens.

1 Cyrillus, *Derde brief aan Nestorius*.

2 Origenes, *Principes* II.6.2.

3 Zie bijvoorbeeld: Irenaeus, *Tegen de Ketteren* II.28.6; W.D. Davies en D.C. Allison, *A Critical and Exegetical Commentary on the Gospel according to St. Matthew*, Vol. III (ICC; Edinburgh:T&T Clark, 1997), 379.

4 Zie voor zulke extreme indelingen: J.F. Walvoord, *Jesus Christ our Lord* (Chicago:Moody, 1974), 116-117; C.H. Hodge, *Systematic Theology*, Vol. II (Grand Rapids:Eerdmans, 1960), 78vv.

5 G.C. Berkouwer, *Dogmatische Studiën: De persoon van Christus* (Kampen:Kok, 1952), 73.

Grosheide geeft vandaar eerlijk te kennen dat het vers niet volkomen te verklaren is, omdat we voor het grote wonder van Hem staan die God en mens tegelijk is.¹ Lane ziet in dit vers een aanwijzing ervoor dat ook de Zoon moest leven uit geloofsvertrouwen en laat zo hier openheid voor de goddelijke kant van de Messias.² Van Bruggen schrijft dat er in de kennis van de Zoon blijkbaar nog punten zijn die Hij het geheim wil laten van de Vader. Daarin onderscheiden Vader en Zoon zich dan van elkaar.³

3.2 De kruisiging van de Messias

Een andere tekst die dikwijls aan bod komt bij de bespreking van de twee naturen van Christus is de tekst die gaat over de kruisiging. De kernvraag is: kan God sterven? Hoe kan Christus die God is dan sterven? Theologen die ‘nee’ antwoorden op deze eerste vraag zeggen prompt dat enkel de mens Christus stierf – alsof Hij in zijn sterven ophoudt God te zijn. Anderen die ‘ja’ antwoordden, concluderen dat God aan het kruis gestorven is – alsof ook de Vader en de Geest aan het kruis stierven. Opnieuw blijkt dat de scheiding in twee naturen van Christus voor moeilijkheden zorgt.

3.3 Conclusie

De vroege kerk en de latere Reformatie heeft met recht geclaimd over Christus dat:⁴ ‘de eeuwige Zoon van God, die echt en eeuwig God is en blijft, heeft door de werking van de heilige Geest echte menselijke natuur aangenomen uit het vlees en bloed van de maagd Maria.’ Eveneens stelt de *Nederlandse Geloofsbelijdenis*:

‘Wij geloven dat de Persoon van de Zoon door deze ontvangenis onafscheidelijk verenigd en verbonden is met de menselijke natuur. Er zijn dus geen twee zonen van God en geen twee personen, maar twee naturen verenigd in één Persoon, waarbij elke natuur haar onderscheiden eigenschappen behoudt. De goddelijke natuur is altijd ongeschapen gebleven, *zonder begin van dagen of einde van leven* (Hb7:3), en vervult hemel en aarde. Evenzo heeft de menselijke natuur haar eigenschappen niet verloren, maar is schepsel gebleven, dat wel een begin van

1 F.W. Grosheide, *Het heilig evangelie volgens Mattheüs* (CNT; Kampen:Kok, 1954), 370.

2 W.L. Lane, *The Gospel of Mark* (NICNT; Grand Rapids:Eerdmans, 1979), 482.

3 J. van Bruggen, *Marcus. Het evangelie volgens Petrus* (CNT; Kampen:Kok, 1992), 319.

4 *Heidelbergse Catechismus*, antwoord 35.

dagen heeft, eindig is en alles behoudt wat bij een echt lichaam hoort. Wel heeft Hij haar door zijn opstanding onsterfelijkheid gegeven, maar Hij heeft de echtheid van zijn menselijke natuur niet veranderd, omdat ons behoud en onze opstanding mee afhangen van de echtheid van zijn lichaam. Deze twee naturen zijn zo in één Persoon verenigd, dat zij zelfs door zijn dood niet gescheiden zijn geweest. Bij zijn sterven gaf Hij dus in de handen van zijn Vader een echt menselijke geest, die zijn lichaam verliet; maar toch bleef de goddelijke natuur steeds met de menselijke verenigd, zelfs toen Hij in het graf lag. De godheid hield niet op in Hem te zijn, evenals zij in Hem was toen Hij een klein kind was, hoewel zij zich voor korte tijd niet openbaarde. Daarom belijden wij dat Hij echt God en echt mens is: echt God om door zijn kracht de dood te overwinnen, echt mens om voor ons te kunnen sterven vanwege de zwakheid van zijn vlees' (§19).

We concluderen vandaar, samen met Pannenberg, dat het 'bij de vraag naar de godheid van Jezus Christus gaat het om de godheid van de mens Jezus. Ze heeft dus niets van doen met een geïsoleerd op zichzelf te beschouwen "goddelijke natuur". Het gaat er veeleer om in de menselijke verantwoordelijkheid van Jezus de contouren van zijn goddelijke zoonschap te ontdekken, die dan ook als eeuwige zoonschap aan zijn historisch-aardse bestaan voorafgaat en zelfs als schepselmatige grond van dit menselijke bestaan van Hem te denken is.'¹ We mogen noch het goddelijke en noch het menselijke in Christus onderbelichten.

1 W. Pannenberg, *Systematische Theologie*, Bd. II (Göttingen: Vandenhoeck & Ruprecht, 1991), 365.

4 | De discussie over de wil

Na het concilie van Chalcedon (451n.Chr.) waar men duidelijkheid probeerde te krijgen over de naturen van Christus, dook zo nu en dan een vraag over de onderlinge relatie tussen de mensheid en godheid van Christus, de kop op. Zo ontbrandde de discussie over het wel of niet persoonlijke van de menselijke natuur. Had de menselijke natuur een persoonlijke wil? Op de achtergrond van deze discussie staat de gebedsstrijd van Jezus in de hof van Gethsemane, waarin Jezus worstelt met de wil van zijn Vader en dan tenslotte, na een zware strijd, komt tot de overgave aan deze wil (Mt26:36-46).

4.1 De leer van de anhypostasie en enhypostasie

De leer van de anhypostasie beweerde dat er *geen* menselijke persoonlijkheid (*hypostasie*) in Christus was. De menselijke persoonlijkheid was afwezig bij Christus. De leer van de enhypostasie beweerde dat de menselijke persoonlijkheid (*hypostasie*) volledig opgenomen was *in* de goddelijke persoonlijkheid (*hypostasie*). Beide persoonlijkheden vielen tezamen in één persoonlijkheid.

De Logos had zich dus verbonden met de onpersoonlijke menselijke natuur. Als Christus over 'Ik' sprak, bedoelde Hij vandaar zijn goddelijke 'Ik' en niet zijn menselijke 'Ik'. Daarmee wilde deze leer niet ontkennen dat Jezus Christus een menselijke natuur had, maar zorgde het er wel voor dat het menszijn van Christus passiever werd. De persoonlijkheid was erin afwezig.

4.2 Het monotheletisme

Wat betekende dat nu voor de vraag rondom de wil van Christus? Het monotheletisme beweerde dat Christus slechts één godmenselijke wil bezat. De persoonlijkheid van de menselijke natuur zou zich verbonden hebben met de persoonlijkheid van de Logos. Daarmee wilde men niet ontkennen dat er in Christus twee naturen zijn.

4.3 Het concilie van Constantinopel

Deze leer van het monotheletisme werd door het concilie van Constantinopel (680n.Chr.) afgewezen omdat het te weinig rekening hield

met Christus' twee naturen.¹ We kunnen vandaar zeggen dat Christus' menselijke natuur in zichzelf geen eigen bestaan heeft, maar dat krijgt door de persoon van Logos. De menselijke natuur kent zijn bestaan dus in het Woord dat vlees werd.² Toch zijn we, net als bij de twee naturenleer, niet gelukkig met dit soort formules, omdat ze of te kort doet aan Christus' mensheid of aan zijn godheid.³ Men zou immers van de ene persoonlijkheid die menselijk en goddelijk is, kunnen zeggen dat ze een tussenpersoonlijkheid is.⁴ Zo blijft ook hier de moeilijkheid bestaan tussen het vermijden van een eenheid en van een dualisme.

1 D.F. Ford en M. Higton (red.), *Jesus* (Oxford:University, 2002), 127v.

2 K. Schilder, *Heidelbergsche Catechismus*, Dl. III (Goes:Oosterbaan & Le Cointre, 1950), 37-49; J. van Genderen en W.H. Velema, *Beknopte Gereformeerde Dogmatiek*, (Kampen:Kok, 1992), 424.

3 R.W. Jenson, *The Triune Identity: God According to the Gospel* (Philadelphia:Fortress, 2001).

4 C.A.M. Hall, *With the Spirit's Sword: The Drama of Spiritual Warfare in the Theology of John Calvin* (Richmond:Knox, 1968), 87v., 104; D.G. Bloesch, *Jesus Christ: Saviour and Lord* (Carlisle:Paternoster, 1997), 56.

5 | Vandaag: Christus mens- en Godzijn

5.1 Twee positie's over de relatie

De discussie over de relatie tussen Christus' menszijn en zijn Godzijn is vandaag nog steeds aanwezig. Dat blijkt al eenvoudig uit de vraag: Is Christus enkel bij ons tot aan de voleinding van de wereld als God of ook als mens? In de Reformatie wees de *Heidelbergse Catechismus* erop dat Christus enkel bij ons is als God:¹ 'Naar zijn menselijke natuur is Hij niet meer op aarde, maar naar zijn godheid, majesteit, genade en Geest verlaat Hij ons nooit meer.' De goddelijke persoon van Christus is ook buiten (*extra*) zijn menselijk bestaan aanwezig. Aan dit *extra* ontleent het extra-calvinisticum zijn naam. In dezelfde lijn ligt de these dat de Zoon niet ophield God te zijn, toen Hij mens werd. Hij veranderde niet in een mens, maar Hij nam het menselijke bestaan aan.

Vooraf rondom de discussies van het avondmaal werd deze problematiek actueel: Kon men met stelligheid beweren dat Christus in het avondmaal aanwezig was?² 'Ja', antwoordden Luther en de katholieken. 'Nee', antwoordden Zwingli en Calvijn.

Gelovigen die ervoor kozen te stellen dat Christus zowel als God als ook als mens aanwezig was verklaarden dit door te suggereren dat de ene natuur overgedragen kon worden op de andere natuur van Christus (Lat. *communicatio idiomatum*).³ Daartegenover stelde de *Heidelbergse Catechismus* dat de goddelijke natuur van Christus niet in de menselijke 'opgesloten' kan zijn. Lutheranen leerden zo dat de eindige mensheid van Christus in staat was de oneindige godheid van Christus in zich op te nemen of te dragen (Lat. *finitum carpax infiniti*); Calvinisten leerden dat dit juist niet het geval was (Lat. *finitum non carpax infiniti*). Het opnemen van de godheid in de mensheid zou immers een vergoddelijking van de mensheid betekenen. In het Rooms-Katholicisme spreekt men vandaar

¹ *Heidelbergse Catechismus*, antwoord 47.

² C.C. Ryrie, *Die Bibel Verstaan* (Bielefeld:CLV, 1999), 288. Zie uitvoerig: H. Bavinck, *Gereformeerde Dogmatiek*, Dl. IV (Kampen:Kok, 1928), 532-535; J. van Genderen en W.H. Velema, *Beknopte Gereformeerde Dogmatiek*, (Kampen:Kok, 1992), 412,421.

³ Calvijn, *Institutie* II.14.1; II.12.2. Vgl. W. Pannenberg, *Systematische Theologie*, Bd. II (Göttingen:Vandenhoeck & Ruprecht, 1991), 432v.

tijdens het zesde oecumenische concilie (680-681) over een verheffing, verheerlijking en vergoddelijking van de menselijk natuur.¹

Binnen de theologie wijzen Bloesch en Berkhof er terecht op dat de Lutheranen het gevaar van monofysitisme lopen door de twee naturen te reduceren tot één (andere) natuur.² Velema en van Genderen spreken vandaar over een doordringen van beide naturen.³ Nu moeten we toegeven dat Luther zich bewust van dit feit was en hij geen scheiding wilde maken tussen de menselijke en goddelijke natuur van Christus. Toch schulde er het gevaar in dat niet enkel Christus, maar ook God (in zijn volledige Persoon) gekruisigd werd.⁴ Luther sprak vandaar over 'de gekruisigde God' (D: *der gekreuzigte Gott*) en zei: 'Waar men niet zegt God stierf voor ons, maar alleen een mens, zijn we verloren'.⁵ Soortgelijke woorden waren in de geschiedenis al gehoord bij Tertullianus.⁶ In hun uitspraak deed zich echter concreet het gevaar voor van het docetisme doordat er te weinig recht werd gedaan aan Christus' volledige menszijn in lichaam, geest en ziel.⁷ Jürgen Moltmann erkent die spanning en schrijft dat mensen hem door zijn boektitel *Der gekreuzigte Gott* termen als 'theopaschitisme', 'partripassianisme' en dergelijke werden toegeworpen.⁸ Omdat hij echter een duidelijk verschil in zijn boek maakt tussen de smart van de Vader en het lijden van de Zoon kan er eerder gesproken worden van een 'patricompassianisme'.⁹

Calvinisten liepen echter in de richting van het andere gevaar: het nestorianisme, doordat ze beide naturen te veel van elkaar willen scheiden. Opnieuw voelen we in deze discussies iets van de spanning bij het spreken van de twee naturen van Christus. Elke scheiding die men tussen het goddelijke en het menselijke van Christus aanbrengt, is een peilloze diepte waarin mensen zonder heil verzinken. Het belijden van de gekruisigde is een verhaal dat je steeds stom laat worden en waarmee je geen raad weet. Het is niet iets om heel hard te roepen of hoog van de

1 Denzinger §556.

2 D.G. Bloesch, *Jesus Christ: Saviour and Lord* (Carlisle:Paternoster, 1997), 62; H. Berkhof, *Christelijk Geloof* (Nijkerk:Callenbach, 1979), 329.

3 J. van Genderen en W.H. Velema, *Beknopte Gereformeerde Dogmatiek*, (Kampen:Kok, 1992), 422.

4 A. McGrath, *Christelijke theologie: Een introductie* (Kampen:Kok, 1997), 305; C. Graafland, *Wie zeggen de mensen dat Ik ben? Over de Persoon van Jezus Christus* (Kampen:Kok, z.j.), 69.

5 M. Luther, *Werke. Weimarer Ausgabe* (Weimar:Böhlaus, 2002), §50, §590; vgl. *Die Bekenntnisschriften der evangelisch-lutherischen Kirche* (Göttingen:Vandenhoeck & Ruprecht, 1956), 1030v.

6 Genoemd, zonder bronvermelding, bij J. van Genderen, *Oriëntatie in de Dogmageschiedenis* (Zoetermeer:Boekencentrum, 1996), 65.

7 H. Bavinck, *Gereformeerde Dogmatiek*, Dl. III (Kampen:Kok, 1928), 294.

8 J. Moltmann, *Der Gekreuzigte Gott* (München:Kaiser, 1972).

9 J. Moltmann, *Weiter Raum* (Gütersloh:Gütersloher Verlaghaus, 2006), 191.

kansel te blazen. Het past bij een theologie in pianissimo. Maar juist in pianissimo komt de zuiverheid van de muziek er het meest op aan.

5.2 Bijbelse opvallendheden

Onze discussie is niet alleen aanwezig in de theologie, maar bevindt zich al in het Nieuwe Testament. Zo lijken bepaalde teksten met elkaar in spanning te staan. Christus zegt bijvoorbeeld: 'Mij hebben jullie niet altijd bij jullie' (Mt26:11; Jh12:8) en anderzijds: 'Ik ben met jullie alle dagen tot aan de voleinding van de eeuw' (Mt28:20). Daarnaast vaart Hij op naar de hemel en verlaat Hij zijn discipelen (Jh14:1-3); anderzijds beloofd Hij: 'Als iemand Mij liefheeft, zal hij mijn woord bewaren, en mijn Vader zal hem liefhebben en Wij zullen tot hem komen en woning bij hem maken' (vs23).

Evangelischen wijzen, in tegenstelling tot Lutheranen en Calvinisten, veel meer op Christus' aanwezigheid bij ons door God de Geest. In Jh14 spreekt de Zoon vandaar over de komst van de Geest. Hij zal ons niet als wezen achterlaten, maar de Trooster zenden (vs17).

Het mysterie van de goddelijke en menselijke natuur in Christus gaat al ons spreken en denken te boven.¹ De apostel Paulus drukt het vandaar in de woorden uit: 'Ongetwijfeld is dit het grote mysterie van ons geloof: Hij is geopenbaard in een sterfelijk lichaam, in het gelijk gesteld door de Geest, is verschenen aan de engelen, verkondigd onder de volken, vond geloof in de wereld, is opgenomen in majesteit' (1Tm3:16).

¹ J. van Genderen en W.H. Velema, *Beknopte Gereformeerde Dogmatiek*, (Kampen:Kok, 1992), 424.